مطالعات محیطی هفت حصار شماره چهل‌ونهم/ سال دوازدهم/ پاییز ۱۴۰۳
صفحات ۱۵۸-۱۴۳

رهیافتی فراروش از مفهوم عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر

تکتم حنایی*، فهیمه سروش**، محراب محرابی***

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۳/۸
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۸/۴

مقاله پژوهشی- مورد پژوهی

©: IAUH

ISSN: 2322-5602

چکیده

امروزه افزایش جمعیت شهرها مسائل مختلفی را با خود به دنبال داشته است. از جمله مهترین آن‌ها عدم پاسخگویی به نیازهای انسانی است. در شهرهای امروزی توجه به ساختار فضایی یکی از مهم‌ترین مباحثی است که رابطه بسیار وسیعی با عدالت اجتماعی و نیازهای انسانی دارد. در همین راستا استفاده از تحلیل فرا روش به منظور کسب بینشی عمیق نسبت به موضوع و ابعاد متفاوت آن، و همچنین شناسایی انواع روش‌ها و کاربست آن‌ها بسیار حائز اهمیت است. هدف این مقاله تحلیل فراروشی مطالعات مرتبط با موضوع عدالت اجتماعی درساختار فضایی شهر است تا بتواند به نقد و تحلیل توانمندی‌ها و نارسایی‌های پژوهش‌های پیشین بپردازد. در راستای دستیابی به این هدف، به بررسی پیاز پژوهش ساندرز و روش تحلیل و ابزار تحلیل در خصوص پژوهش‌های انجام شده مرتبط با عدالت اجتماعی در ساختار شهر که به زبان انگلیسی چاپ شده‌اند پرداخته شده است. جامعه مورد مطالعه ۲۷۶ مقاله و رساله در پایگاه‌های Google Scholar، Science Direct، Proquest، Openthesis ،در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ است. در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل مقالات و رساله‌ها از نرم‌افزار MAXQDA استفاده گردیده است. بدین ترتیب بعد از کدگذاری پژوهش‌ها، شبکه ارتباطی بین بخش‌های متفاوت و خلاء روش‌شناسی مورد مطالعه قرار گرفت. طبق یافته های پژوهش، توجه به روش کیفی در مطالعات با حوزه عدالت اجتماعی در ساختار شهر بیش از سایر روش‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. بر همین اساس فلسفه پژوهش غالب در مطالعات مورد بررسی تفسیرگرایانه و روش تحلیل آن براساس تحلیل محتوای کیفی می‌باشد.

واژگان کلیدی

توزیع عادلانه، ساختار شهر، شهر عدالت محور ، فراروش، منفعت عمومی

* دانشیار شهرسازی، گروه شهرسازی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران. t.hanaee@mshdiau.ac.ir
** دانشجوی دکتری شهرسازی، گروه شهرسازی، واحد مشهد ، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران. soroshfahimeh@gmail.com
*** دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، هنرو معماری،دانشگاه یزد، یزد، ایران. mr.mehrab213@gmail.com

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

مقدمه

پدیده رشد شتابان شهرنشینی در دهه‌های اخیر، موجب شکل‌گیری واقعیت‌هایی، همچون نابرابری اجتماعی، شکاف فضایی و دسترسی نابرابر به سرمایه‌های شهری و نهادهای اجتماعی و... شده است(Soja,2009) عدالت اولین فضیلت نهادهای اجتماعی است (Rawl, 2004). حال براساس روایات نظری مختلف، عدالت را می‌توان از جنبه‌های متفاوت با استفاده از کلمات کلیدی مختلف تبیین کرد (Pitarch-Garrido, 2018). در واقع یکی از مهم‌ترین جنبه‌های عدالت، عدالت اجتماعی است. نظریه عدالت اجتماعی عمقی مبتنی بر سیر تاریخ در علوم سیاسی و جامعه شناسی است. این نشان می‌دهد که چگونه حقوق بشر در زندگی روزمره افراد با موقعیت‌های اجتماعی متفاوت تجلی می‌یابد (Cooper and Mckenna, 2008). بنیان نظریه‌های عدالت اجتماعی بر این اساس استوار است، که نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه، بر ساختار فضایی آن تأثیر دارد و نیز هر گونه تغییر در ساختار فضایی و روابط اقتصادی- اجتماعی و توزیع درآمد در جامعه اثر مستقیم دارد (Harvey,2010). و براین اساس سال‌هاست محققان و حرفه مندان‌شهری از قدرت مفاهیم عدالت اجتماعی به عنوان لنز بالقوه قدرتمندی برای کمک به توسعه جوامع عادلانه‌تر حمایت می‌کنند، اما تصویر منسجمی از این مطالعات در طول این سال‌ها در دست نیست (Deb and Smith,2021).

با گسترش قرن بیست و یکم، و تحقیقات علمی در هر زمینه‌ای تقریباً به طور گسترده‌ای در حال رشد است و یافته‌های جدید روزانه یافته‌های قدیمی را گاها نقض و یا تکمیل می‌نماید تا به کمک آن داده‌های علمی بهتر معنا شوند(Rosenthal and Dimatteo,2001). توجه به چگونگی انجام مطالعات می‌تواند گامی موثر در جهت بهبود پژوهش‌ها و توسعه علم باشد. در واقع چنانچه روش تحقیق متناسب با شناخت واقعیت تعیین شود ما را زودتر به سر منزل مقصود می‌رساند و بالعکس اگر به این امر توجه نشود، ممکن است نه تنها کشف واقعیت صورت نگیرد بلکه بر حیرت ما بیفزاید و به ناگزیر ما را به انکار واقعیات وا دارد. حوزه پژوهش‌های شهری نیز با توجه وسعت آن از این نقد علمی مبری نخواهند بود و نیازمند نقد موضوعی و روشی است.

بنابراین به منظور تحقق عدالت و جلوگیری از نابرابری در محیط‌های شهری توجه به ساختار فضایی و چگونگی برقراری تعادل فضایی در ابعاد مختلف از اهمیت ویژه ای برخوردار است. بدین منظور پژوهش حاضر بر آن است تا با مطالعه فراروشی پژوهش‌های انجام گرفته در خصوص عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر یا به عبارت دیگر عدالت شهری، تصویری روشن و دقیق از چارچوب روش شناختی و دستاوردهای علمی پژوهش‌های مذکور ارائه دهد و از این طریق راه گشای مطالعات مشابه آتی باشد.

مبانی نظری

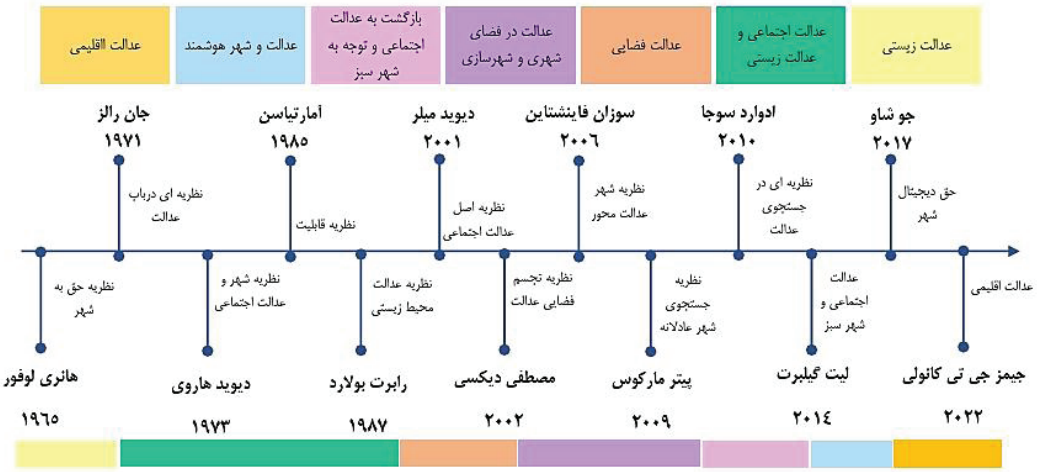
عدالت اجتماعی به معنای چگونگی توزیع چیزهای خوب و بد بین اعضای جامعه انسانی است (Miller,1991). عدالت اجتماعی در پی ایجاد یک جامعه عادلانه یا نهادی که مبتنی بر اصول برابری است و شان و جایگاه انسانی را به رسمیت می‌شناسد (Zajda et al,2006). عدالت اجتماعی یک مفهوم بسیار وسیع است که اغلب توجه بر روی توزیع درآمد و سایر منابع مرتفع کننده نیاز مردم است که به شرایط مادی جمعیت بستگی دارد (Barry,1989). تئوری جان رالز هنوز تا حد بسیار زیادی نفوذ خود را در عدالت اجتماعی حفظ کرده است و در طرح یک چارچوب نظری در خصوص نیاز انسان مؤثر بوده است (Johnston et al,1994). رالز دو اصل را جهت ارائه موقعیت عادلانه خود ارائه می‌دهد: بهره‌مندی از آزادی حداکثری تا حدی که به آزادی دیگران لطمه وارد نکند و دیگری نابرابری را در حدی می‌پذیرد که به منافع طبقه کم درآمد جامعه لطمه وارد نشود. به عبارت دیگر بایستی اقداماتی انجام شود که طی آن سود فقرا بر منافع ثروتمندان ترجیح داده شود (Smith,2003). هاروی معتقد است که اصول عدالت اجتماعی باید ناظر بر تقسیم ثمرات تولید و توزیع مسئولیت‌ها در فرایند کار جمعی باشد. لذا با کمک به این اصول می‌توان مسائل متنوعی مانند مکان یابی قدرت و توانایی تصمیم‌گیری، توزیع نفوذ نهادهای کنترل و تنظیم‌کننده فعالیت‌ها را بررسی کرد. هاروی در تحلیل اصول عدالت اجتماعی سه معیار مهم نیاز، منفعت عمومی و استحقاق را مطرح می‌کند و معتقد است این سه معیار از جامعیت کاملی برخوردار هستند که معیارهای دیگر را نیز در بر می‌گیرد. وی مسأله علم جغرافیا را به منظور اجرای عدالت اجتماعی دستیابی به نوعی سازمان یابی می‌داند و معتقد است که شرط لازم و اولیه چنین کاری این است که معیار اجتماعی عادلانه‌ای اول برای تعیین حد و مرز مناطق و ثانیا برای تخصیص منابع به این مناطق داشته باشیم. (Harvey, 2010). ترتیبات نهادی و اجتماعی مرتبط با توزیع و تولید فعالیت‌ها برای اصل عدالت اجتماعی ضروری است. او نتیجه می‌گیرد که مشخصه توزیع عادلانه، که به درستی به آن رسیده است، تا حد زیادی میزان عدالت اجتماعی را تعیین می‌کند (Adegeye, 2018). عدالت اجتماعی مبتنی بر شایستگی را می‌توان به عنوان توزیع یا تخصیص منابع اضافی برای خدمت به عنوان جبران وسعت اجتماعی، زیست محیطی یا اجتماعی تعریف کرد (Davies ,1968). شرط

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

تحقق آن در حوزه جغرافیا و تعیین فضا است که در همین راستا ادوارد سوجا نظریه عدالت فضایی را مطرح ساخت و از عدالت به عنوان موضوعی جغرافیایی نام برد (Manuel, 2016). عدالت فضایی را می‌توان نقطه تلاقی فضا و عدالت اجتماعی تعریف کرد که شامل توزیع عادلانه منابع و فرصت‌های باارزش در جامعه می‌شود (Soja, 2013, 45). عدالت فضایی می‌تواند به سادگی به معنای توجه عمدی و معطوف به جنبه مکانی یا جغرافیایی عدالت و بی‌عدالتی باشد (Soja, 2009). "عدالت فضایی را می‌توان به عنوان توزیع عادلانه و عادلانه در فضای منابع با ارزش اجتماعی و فرصت‌های استفاده از آنها توصیف کرد." بنابراین، توجه به این نکته ضروری است که عدالت فضایی را نمی‌توان به جای سایر اشکال عدالت به کار برد، بلکه باید به عنوان شیوه‌ای برای نگریستن به عدالت از منظر فضایی حیاتی تلقی شود (Soja, 2009:3). از این رو تجزیه و تحلیل کنش بین فضا و اجتماع در فهم بی‌عدالتی‌های اجتماع و نحوه تنظیم سیاست‌های برنامه‌ریزی و یا حل آنها ضروری است (Dufaux,2009:2). از دهه ۱۹۹۰ به بعد نیز برنامه‌ریزان شهری به شکلی جدی به موضوع عدالت پرداختند و سه رویکرد عمده برنامه‌ریزی ارتباطی، عدالت فضایی و شهر عدالت محور در مبحث عدالت شهری مطرح شد (Fainstein,2014). نظریه برنامه‌ریزی ارتباطی پتسی هیلی مبتنی بر نظریه هابرماس، اذعان داشت که مشورت و همکاری نتایج عادلانه‌تری را به همراه خواهد داشت (Uitermark & Nicholls, 2017). سوزان فاینشتاین استدلال می‌کند که عدالت به عنوان یک اصل هنجاری سیاست شهری تلقی می‌شود (Fainstein,2010). بنابراین شهر عدالت محور را با تاکید به سه مولفه دموکراسی، تنوع و برابری و مبتنی بر گفتمان بر سر عدالت به جای رقابت بر سر مفهوم عدالت ارائه داد (Low & Iveson,2019). هدف فاینشتاین در شهر عادل توسعه یک نظریه شهری عدالت به منظور ارزیابی نهادها و برنامه‌های موجود و بالقوه است (Fainstein,2010). هدف اصلی شهر عادل، هدایت سیاست شهری به منظور تولید نتایجی است که تأثیر منفی بر افراد محروم از قبل نداشته باشد، به ویژه در زمان استرس مالی که بیشتر بر افراد محروم تأثیر می‌گذارد (Adegeye, 2018). این شامل یک بعد توزیعی جهت غلبه بر نابرابری‌های اقتصادی از طریق کنترل بر فرآیندهای ساختاری و فضایی، یک بعد شناخت با جهت‌گیری به سمت از بین بردن سلسله مراتب وضعیتی است که به آسیب‌پذیری‌ها و نابرابری‌ها کمک می‌کند، و یک بعد بازنمایی که به سمت ایجاد فرصت‌ها برای مشارکت و مهم‌تر از آن، چارچوب بندی مجدد است. "مرحله‌ای که در آن مبارزات بر سر توزیع و به رسمیت شناختن انجام می‌شود (Rosol, & Blue, 2022).

بحث عدالت در شهر با نظریه حق به شهر توسط لوفور بیان گردیده و تا کنون در ابعاد مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. از جمله نظریه‌پردازانی که در این زمینه به تحقیق و جستجو پرداخته‌اند، جان رالز، دیوید هاروی، سوزان فاینشتاین، دیوید میلر، ادوارد سوجا و... هستند. که هر کدام براساس موقعیت زمانی خود در باب عدالت در شهر به انجام مطالعاتی پرداخته‌اند. در تصویر زیر سیر موضوعی مطالعات صورت گرفته در خصوص عدالت در شهر مورد بررسی قرار گرفته است.

تصویر ۱- سیر تحول مفهوم و نظریات مرتبط با عدالت در شهر

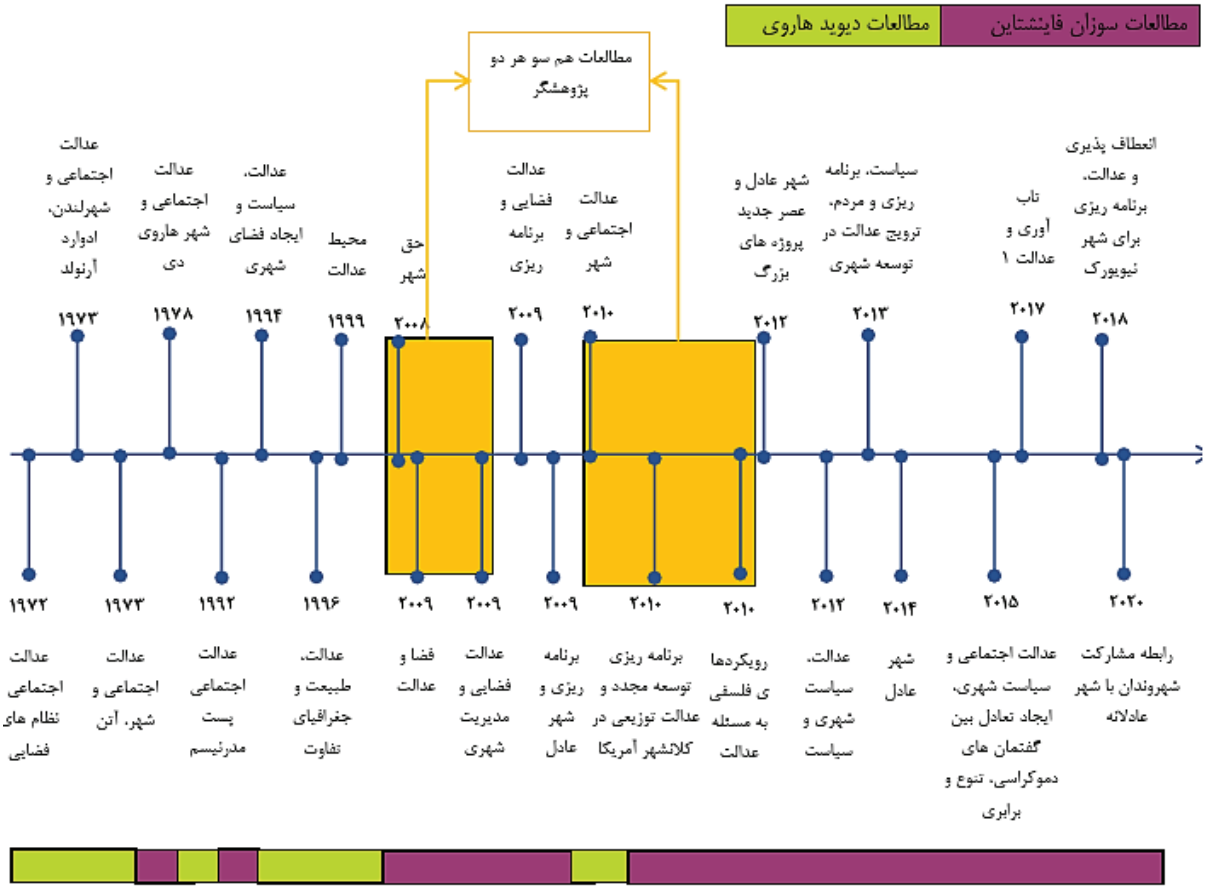
از جمله پژوهشگران و نظریه‌پردازان مطرح در حوزه عدالت اجتماعی دیوید هاروی است. به عقیده وی عدالت فضایی با عدالت اجتماعی و فضا مرتبط است. سازمان فضا، بُعد مهم جوامع بشری است که بازتاب واقعیت‌های اجتماعی به شمار می‌رود و مناسبات اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Harve,1992: 588-601). دیوید هاروی در کتاب با ارزش خود تحت عنوان (عدالت اجتماعی و شهر)، مفهوم عدالت اجتماعی را در

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

کمک به خیر و صلاح همگانی، توزیع درآمد در مکان‌ها، تخصیص عادلانه منابع و رفع نیازهای اساسی مردم به کار می‌گیرد (حبیبی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۰۵). از جمله دیگر پژوهش‌های مهم هاروی، عدالت اجتماعی و نظام های فضایی، عدالت اجتماعی، پست مدرنیسم و شهر است.

سوزان فاینشتاین نیز از جمله نظریه پردازان دیگر مطرح در حوزه عدالت اجتماعی است که پژوهش‌های او شامل موضوعاتی با «عدالت در شهر»، «حق به شهر»، «عدالت در فضا» و «عدالت در برنامه‌ریزی» است. سوزان فاینشتاین در قالب رویکرد شهر عدالت محور به دنبال دستیابی به کیفیت بهتر زندگی انسانی در بافت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی سرمایه‌داری جهانی است و تغییر شهری را نیازمند راهکارهایی می‌داند که هم مطلوب و هم امکان‌پذیر باشد(Fainstein,2009 ,2010). از جمله مهمترین پژوهش‌های وی در خصوص عدالت، عدالت فضایی مدیریت شهری، شهر عادل، برنامه‌ریزی شهری و عدالت اجتماعی و... است.

برخی از پژوهش‌های دو نظریه پرداز مطرح در عدالت اجتماعی (دیوید هاروی و سوزان فاینشتاین) در قالب تصویر ۲- جمع آوری گردیده است. در تصویر زیر پژوهش‌هایی که که این دو پژوهشگر در یک حوزه مطالعاتی انجام داده‌اند، مشخص گردیده است.

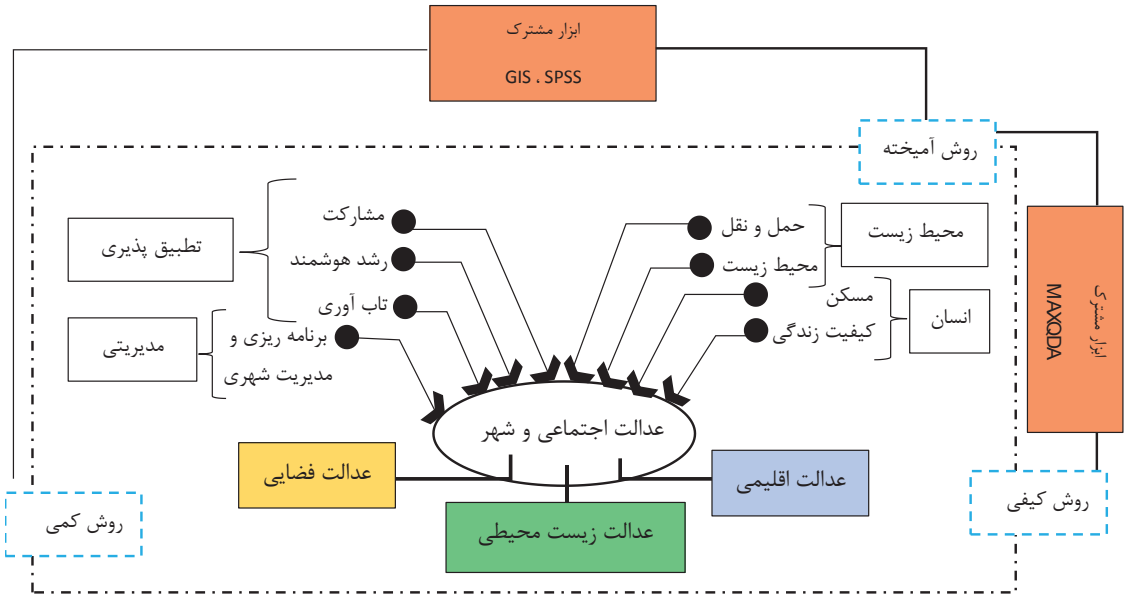

تصویر ۲- مطالعات دیوید هاروی و سوزان فاینشتاین در خصوص عدالت اجتماعی

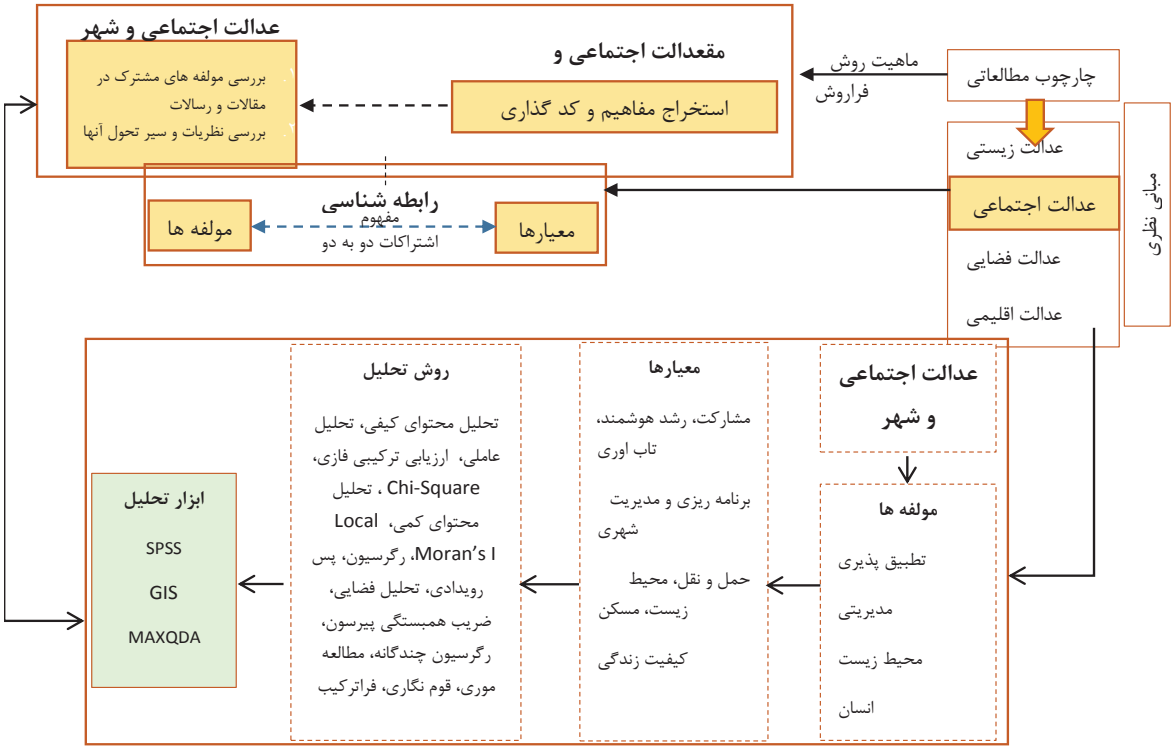
در توضیح چارچوب آگاهی بخش این پژوهش که در ذیل ترسیم شده است، می توان گفت عدالت اجتماعی که در قالب شهر مورد مطالعه قرار گرفته است متأثر از عوامل مختلفی است که هر کدام به نوبه‌ای خود سهم بسزایی در برقراری عدالت اجتماعی خواهد داشت. این عوامل در قالب ۴ محور اصلی تطبیق‌پذیری، مدیریتی، محیط زیست و انسان تقسیم‌بندی شده است. هر محور شامل موضوعاتی است که نظریه‌پردازان و اندیشمندان در خصوص عدالت در شهر اقدام به انجام پژوهش نموده‌اند. از جمله مهم‌ترین موضوعاتی که در سال‌های اخیر همراه با عدالت شهری مطرح بوده است مباحث مرتبط با محیط زیست، برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، تاب‌آوری و... است. عدالت فضایی، عدالت اقلیمی و عدالت زیست محیطی در واقع به منظور تحقق عدالت اجتماعی شکل گرفته است که در پاسخ به حل مسائل موجود و دفاع از برابری و تحقق عدالت به وجود آمده‌اند.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

تصویر ۳- چارچوب آگاهی بخش

تصویر ۴- مدل‌شناسی عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر

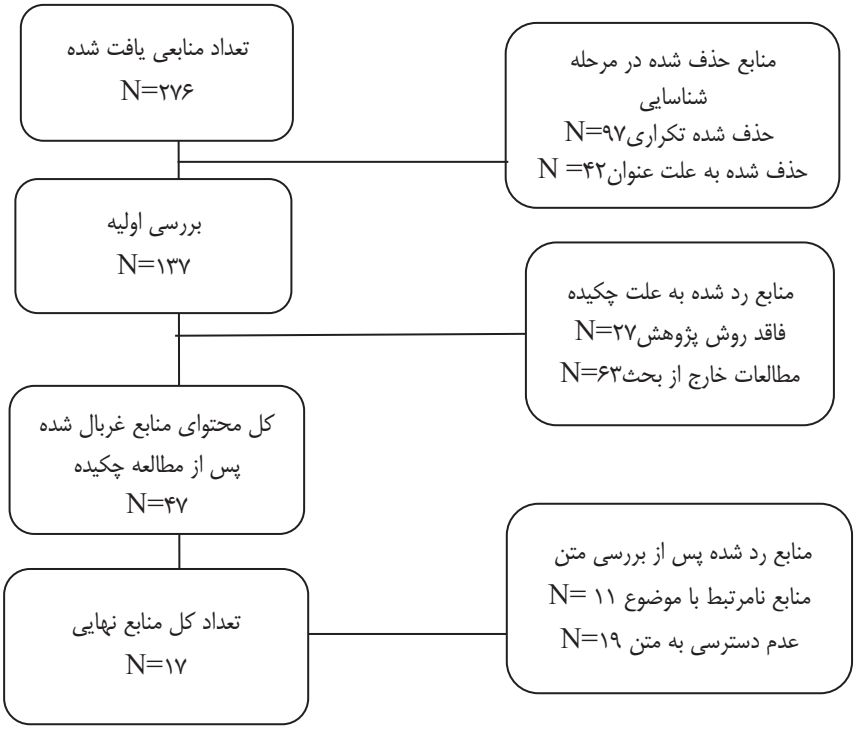
روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از شیوه گرداوری داده‌ها، توصیفی اسنادی و از نوع نظر ماهیت و روش از نوع فراروش است. ادبیات نظری در این پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای، اسنادی انجام شده است. در این پژوهش ابتدا سوال تحقیق تنظیم گردیده و سپس به بررسی نظام‌مند متون مرتبط با ادبیات پژوهش پرداخته شده است. جهت پاسخ به سوال پژوهش، ابتدا به جمع آوری داده‌های اولیه با استفاده از جستجو مقاله‌ها و رساله‌ها در پایگاه‌های Google Scholar ، Science Direct ، Proquest ، Openthesis ، براساس پروتکل سرچ واژه‌های

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

Social Justice (عدالت اجتماعی)، Spatial Justice (عدالت فضایی)، Environmental Justice (عدالت محیطی)، Urban Justice (عدالت شهری) و Right To The City (حق به شهر) در عنوان، چکیده، واژگان کلیدی مقالات و رساله‌ها جهت انتخاب منابع مورد استفاده قرارگرفته‌اند. علاوه بر این دارا بودن روش تحقیق از دیگر معیار مهم جهت انتخاب مقاله‌ها است. در انتخاب مقاله‌هاو رساله‌ها بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ لحاظ گردیده است. تعداد کل مقاله‌ها و رساله‌ها به دست آمده از این مرحله ۲۷۶ مقاله و رساله است. پس از بررسی متون و استخراج داده‌ها از آنها به تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌ها پرداخته شده و جهت ارائه نهایی به کنترل کیفیت آن‌ها پرداخته شده است. در این مرحله تعداد ۱۸۶ کد اولیه از ادبیات نظری موجود احصاء گردید.

تصویر ۵- فرایند غربالگری مقالات

در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار MAXQDA استفاده گردیده است.

در این بخش به منظور کالبد شکافی پژوهش‌ها و تحلیل عناصرشناسی روش ساختار بنیادین آنها، از مدل پیاز پژوهش اثر ساندرز استفاده شد. این مدل در حقیقت فرایندهای روش شناختی انجام پژوهش را نشان می‌دهد. بر اساس این مدل یک پژوهش از لایه‌های مختلفی تشکیل می‌شود که در آن هر لایه متأثر از لایه‌ی بالاتر است. (Saunders & et al., 2009) در جدول شماره ۱- مقاله‌ها و رساله‌های انتخابی عنوان شده‌اند. در این جدول براساس پیاز پژوهش ساندرز به بررسی مقاله‌ها و رساله‌ها پرداخته شده است و تعدادهای کدهای مستخرج از پژوهش‌ها تعیین گردیده است.

جدول ۱- پیاز پژوهش مقاله‌ها و رساله‌های مورد مطالعه و تعداد کدهای مستخرج

	عنوان	روش و ابزار تحلیل	روش گردآوری داده	بازه زمانی	انتخاب پژوهش	استراتژی و رویکرد	فلسفه پژوهش	تعداد کد	
۱	Spatial Justice In Public Open Space Planning: Accessibility And Inclusivity	تحلیل محتوای کیفی تحلیل عاملی ارزیابی ترکیبی فازی (SPSS)	مصاحبه اسناد پرسشنامه	مقطعی	آمیخته	کاربردی- قیاسی	واقع‌گرایانه	۱۱	مقاله‌ها

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

	عنوان	روش و ابزار تحلیل	روش گردآوری داده	بازه زمانی	انتخاب پژوهش	استراتژی و رویکرد	فلسفه پژوهش	تعداد کد
۲	Hidden Drivers Of Social Injustice: Uncovering Unequal Cultural Ecosystem Services Behind Green Gentrification	تحلیل محتوای کیفی، Chi-square و تحلیل محتوای کمی (SPSS)	اسنادی (تصاویر ماهواره‌ای)	طولی	آمیخته	کاربردی- قیاسی	واقع‌گرایانه	۹
۳	Rescaling Social Dynamics In Climate Change: The Implications Of Cumulative Exposure, Climate Justice, And Community Resilience	Local Moran's I (GIS)	اسنادی	طولی	کمی	کاربردی- قیاسی	اثبات‌گرایی	۷
۴	Urban Redevelopment With Justice Implications: The Role Of Social Justice And Social Capital In Residential Relocation Decisions	Local Moran's I رگرسیون	پرسشنامه- تصادفی طبقه‌ای	مقطعی	کمی	کاربردی- قیاسی	اثبات‌گرایی	۸
۵	The Un-Equal Playground: Developers And Urban Activists Struggling For The Right To The City	تحلیل محتوای کیفی	اسنادی- مصاحبه و مشاهده	طولی	کیفی	بنیادی- قیاسی	تفسیرگرایانه	۱۰
۶	Tracing And Building Up Environmental Justice Considerations In The Urban Ecosystem Service Literature: A Systematic Review	تحلیل محتوای کمی	اسنادی	مقطعی	کمی	کاربردی- قیاسی	اثبات‌گرایی	۷
۷	Intersectional Climate Justice: A Conceptual Pathway For Bridging Adaptation Planning, Transformative Action, And Social Equity	تحلیل محتوای کیفی	اسنادی- مصاحبه	مقطعی	کیفی	بنیادی- استقرایی/ قیاسی	تفسیرگرایانه	۱۰
۸	Cultivating Urban Justice? A Spatial Exploration Of Urban Gardening Crossing Spatial And Environmental Injustice Conditions	رگرسیون	اسنادی	مقطعی	کمی	کاربردی- قیاسی	اثبات گرایی	۸
۹	Gentrification Or...? Injustice In Large-Scale Residential Projects In Hanoi	پس‌رویدادی	مصاحبه نیمه ساختار یافته- (نمونه گلوله‌برفی) مشاهده	طولی	کیفی	کاربردی- قیاسی	تفسیرگرایانه	۹
۱۰	Understanding The Changes In Spatial Fairness Of Urban Greenery Using Time-Series Remote Sensing Images: A Case Study Of Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay	تحلیل فضایی (GIS)	اسنادی	طولی	کمی	کاربردی- قیاسی	اثبات‌گرایی	۲۰

مقاله‌ها

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

	عنوان	روش و ابزار تحلیل	روش گردآوری داده	بازه زمانی	انتخاب پژوهش	استراتژی و رویکرد	فلسفه پژوهش	تعداد کد
۱	A Landscape Of Thermal Inequity: Social Vulnerability To Urban Heat In U.S. Cities	ضریب همبستگی پیرسون رگرسیون چندگانه Local Moran's I	اسناد (تصاویر ماهواره‌ای)	مقطعی	کمی	کاربردی- قیاسی	اثبات‌گرایی	۱۰
۲	Designing For Spatial Justice: Repurposing Armenia's Post-Soviet Rural-Urban Region	تحلیل محتوا	مصاحبه مشاهده	طولی	کیفی	کاربردی- قیاسی	تفسیرگرایانه	۱۱
۳	Connecting Space And Justice In Metropolitan Porto. The Discourses Of Inhabitants On The Spatial Dimension Of Justice	تحلیل محتوای کمی و کیفی	مصاحبه مشاهده	مقطعی	آمیخته	کاربردی- استقرایی	واقع‌گرایانه	۱۷
۴	Rights To The City And Spatial Justice: The Search For Social Justice	مطالعه موردی	مصاحبه نیمه ساختار یافته- مصاحبه عمیق مشاهده اسناد	مقظعی	کیفی	کاربردی- استقرایی/ قیاسی	تفسیرگرایانه	۱۳
۵	Justice In The Redevelopment Of Urban Heritage Sites An Analysis Of Socio-Spatial Justice In The Redevelopment Process Of The North Shore Area, Liverpool	تحلیل محتوای کیفی (MAXQDA)	مصاحبه نیمه ساختار یافته – اسناد	مقطعی	کیفی	بنیادی- استقرایی	تفسیرگرایانه	۱۳
۶	Restoring A River To Reclaim A City?: The Politics Of Urban Sustainability And Environmental Justice In The Los Angeles River Watershed	قوم‌نگاری	مصاحبه نیمه ساختار یافته مشاهده اسناد	طولی	کیفی	بنیادی- استقرایی	تفسیرگرایانه	۱۰
۷	Exploring The Fragments Of Spatial Justice In An Attempt To Promote Spatially Just Development In South African Urban Regions	فراترکیب، تحلیل محتوا تحلیل فضایی (MAXQDA، GIS)	مصاحبه، مشاهده، پرسشنامه، اسناد	مقطعی	آمیخته	بنیادی- استقرایی	واقع‌گرایانه	۱۳

رسالەها

یافته‌های تحقیق

در این بخش از پژوهش روش تحقیق مقاله‌های مرتبط با عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر مورد بررسی و نقد قرار گرفته است. مقاله مازیار نبی‌زاده با عنوان «ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهر با رویکرد عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: خیابان‌های شهر رشت)» پژوهشی آمیخته است که با تلفیق داده‌های کمی و کیفی به ارزیابی عدالت اجتماعی پرداخته است. در این پژوهش ابتدا با استفاده از مطالعهٔ کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی (روش کیفی) به مولفه‌ها و زیر مولفه‌های مرتبط دست یافته است و سپس جهت ارزیابی آن‌ها با استفاده از فرمول کوکران ۲۷۰ پرسشنامه (روش کمی) تکمیل شده است. در این پژوهش شیوه نمونه‌گیری افراد بیان نشده است. در انتها با استفاده از روش تاپسیس به ارزیابی کیفیت خیابان‌های شهر رشت پرداخته است که نوع ابزار تحلیل در این پژوهش مشخص نیست.

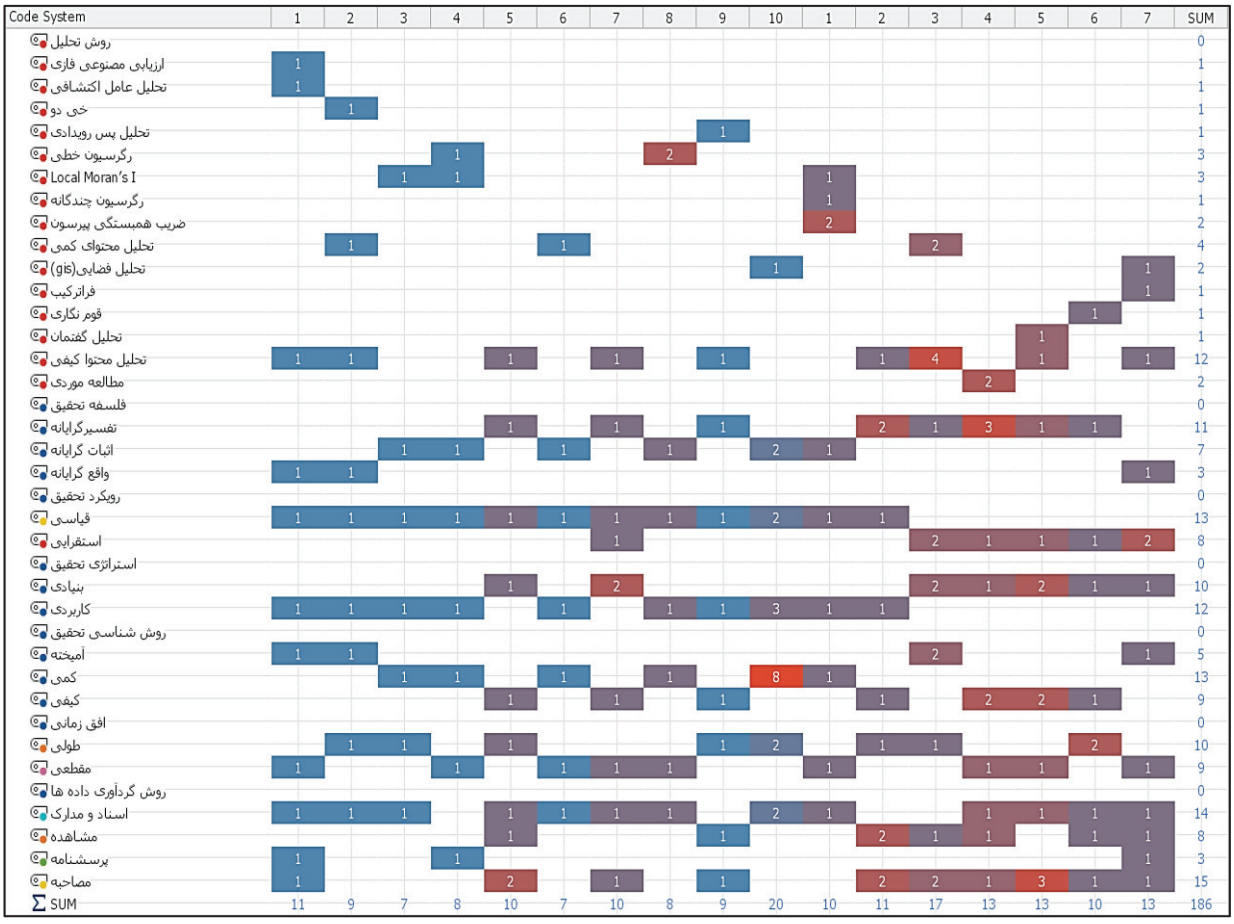

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

کیومرث حبیبی و همکاران در مقاله خود با عنوان «بررسی و تحلیل وضعیت عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر سنندج»، از روش آمیخته بهره گرفته است. منظور دستیابی به هدف پژوهش در گام نخست به جمع آوری داده‌ها از روش اسنادی و کتابخانه‌ای پرداخته شده است. در این پژوهش آمار جمعیتی ۲۰۰۶ و طرح جامع نیز مبنایی جهت دست یابی به سه دسته شاخص اجتماعی، اقتصادی و کالبدی است. این بخش از پژوهش از روش کیفی بهره گرفته است. در ادامه جهت تحلیل شاخص پراکندگی ویلیامسون و موریس در خصوص رابطه بین شاخص های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی از نرم‌افزار SPSS (روش کمی) استفاده شده است.

محسن احدنژاد روشتی و همکاران در پژوهشی با عنوان «بررسی و تحلیل عدالت اجتماعی در برخورداری از خدمات شهری (مورد مطالعه: دسترسی به خدمات آموزشی مقطع راهنمایی شهر میاندوآب)» به بررسی عدالت اجتماعی در شهر میاندوآب از لحاظ توزیع خدمات آموزش راهنمایی به روش کمی پرداخته است. در این پژوهش شاخص‌هایی جهت بررسی و تحلیل در نظر گرفته شده که چگونگی دستیابی به آن‌ها بیان نشده است. تجزیه و تحلیل نیز شامل ضریب آنتروپی برای توزیع جمعیت و شاخص موران برای توزیع مدارس است و برای وضعیت نواحی از لحاظ برخورداری از خدمات نیز از مدل ویلیامسون و الکتر استفاده شده است. در این پژوهش ابزار تحلیل مشخص بیان نگردیده است.

در این پژوهش از شیوه کدگذاری استقرایی استفاده گردیده است. در مرحله کدگذاری استقرایی در پژوهش پیش رو، به بررسی و تحلیل سطر به سطر و معاینه دقیق عبارت به عبارت متن مقاله‌ها و رساله‌ها، منجر به استخراج ۱۸۶ کد اولیه گردید. کدهای احصا شده از این قسمت در قالب ۳۱ مفهوم دسته بندی شدند. در مرحله بعد، دسته‌بندی مفاهیم براساس پیاز پژوهش ساندرز (فلسفه تحقیق، رویکرد، استراتژی تحقیق، روش شناسی تحقیق، افق زمانی و روش گردآوری داده‌ها) و روش تحلیل انجام گردید که در نهایت به ۷ مقوله منتج شد. در تصویر ۵- فراوانی کدهای مستخرج شده از متون را در نرم افزار MAXQDA مشخص شده است.

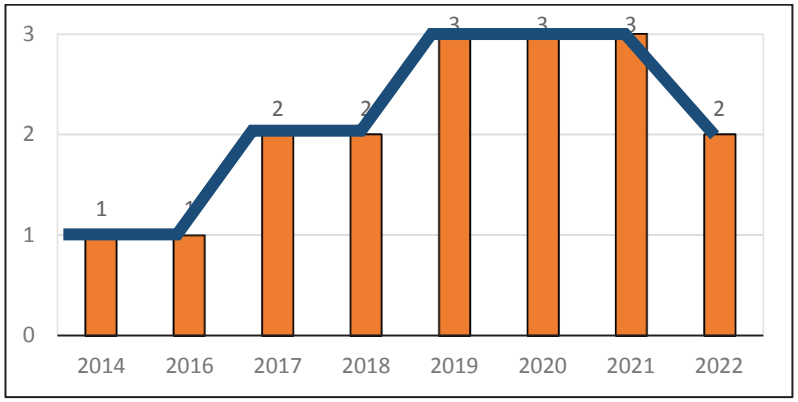

تصویر ۶- فراوانی کدها در مقالات و رسالات بر حسب تعداد تکرار

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

در بین مقاله‌ها و رساله‌های انتخابی که در بازه سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ انتخاب گردیده اند. پژوهش‌های انتخابی با توجه به پروتکل جستجو از سال ۲۰۱۴ با انتخاب یک منبع آغاز گردیده اند. سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ با دو منبع و سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱ با سه منبع بیشترین منابع انتخابی را شامل شده اند. در سال ۲۰۲۲ نیز دو پژوهش برگزیده شده است.

تصویر ۷- تعداد انتشارات تجزیه و تحلیل شده

طرح پژوهش شامل روش‌های کیفی، کمی و آمیخته است. پژوهش کیفی، رویکردی برای کشف و درک معنایی است که افراد یا گروه‌ها به یک مسئله اجتماعی یا بشری نسبت می‌دهند. (کرس ول، ۱۴۰۰: ۳۵ و ۳۶). روش تحقیق کیفی به تکنیک‌های پژوهشی اطلاق می‌شود که با روش‌های غیرآماری و غیر عددی جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و تولید شواهد تکیه دارند (Bhangu,Provost & Caduff, 2023). عموماً در تحقیقات کیفی به طور کلی به جای استفاده داده‌های عددی، از کلمات و جملات بهره می‌برند (Busetto, Wick & Gumbinger,2020). و عمدتاً ۱) هنگامی که رویکردی اکتشافی در شناخت موضوعات وجود داد. ۲) در مواقعی که روش‌های کمی به طور کامل پاسخگوی سوال‌ها و چرایی موضوعات نباشند. ۳) در شرایطی که موضوعات پژوهشی نیازمند ارائه یک دیدگاه خاص و جدید در توضیح خود هستند و ۴) تحقیقاتی که نیاز به توصیف و تشریح مفصل دارند از روش تحقیق کیفی استفاده می‌شود (Pyo et al, 2003). اولین و رایج‌ترین روش تحقیق کیفی، مصاحبه است و به صورت مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و گاهی مصاحبه‌های بدون ساختار صورت می‌یابد. روش دیگر مشاهده است که عمل تماشای پدیده‌های اجتماعی در دنیای واقعی و ثبت آنچه مردم انجام می‌دهند، انجام می‌دهد. ناظر ممکن است بخشی از صحنه در حال مشاهده باشد (مشاهده شرکت‌کننده) یا خارج از آن بایستد (غیر شرکت‌کننده) (Denny, & Weckesser ,2022).

در مقابل پژوهش کمی، رویکردی آزمودن نظریه‌های عینی از طریق بررسی روابط میان متغیرهاست. این متغیرها را می‌توان با استفاده از ابزار اندازه‌گیری کرد، به طوری که داده‌های عددی را بتوان با بهره‌گیری از راهبردهای آماری تجزیه و تحلیل کرد (کرس ول، ۱۴۰۰: ۳۵ و ۳۶). تحقیق کمی، نمایش عددی مشاهدات به منظور توصیف و توضیح پدیده‌هایی است که از مشاهدات منعکس می‌شود. علاوه بر این، کرزول (۱۹۹۴) تعریف بسیار مختصری از تحقیقات کمی ارائه کرده است. نوعی از تحقیق که «تبیین پدیده‌ها با جمع‌آوری داده‌های عددی است که با استفاده از روش‌های مبتنی بر ریاضی (به ویژه آمار خاص) تجزیه و تحلیل می‌شود. انواع مختلفی از تحقیقات کمی وجود دارد. به عنوان مثال، می‌توان آن را به عنوان ۱) تحقیقات پیمایشی، ۲) تحقیقات همبستگی، ۳) تحقیقات تجربی و ۴) تحقیقات علی- مقایسه‌ای طبقه‌بندی کرد. هر نوع دارای ویژگی‌های خاص خود است(Sukamolson,2007).

تحقیق به روش آمیخته به عنوان سومین پارادایم، تحقیق پلی مابین روش تحقیق کمی و کیفی می زند که اغلب به عنوان نمایانگر دو جهان‌بینی متفاوت در کنار هم قرار می‌گیرند (Onwuegbuzie & Leech, 2004). پژوهش با روش‌های ترکیبی به عنوان طبقه‌ای از تحقیق تعریف می‌شود که در آن محقق تکنیک‌ها، روش‌ها، رویکردها، مفاهیم یا زبان تحقیقات کمی و کیفی را در یک مطالعه واحد می‌کند. از نظر فلسفی، این جنبش به عنوان سومین موج پژوهشی، جنبشی منطقی و عملی را ارائه داد که پایانی بر جنگ سنتی دو پارادایم روش کمی و

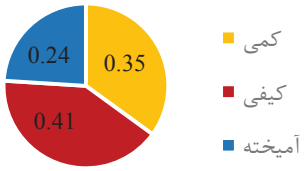
[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

کیفی است. روش تحقیق آمیخته رویکردی چندگانه، خلاقانه، فراگیر، کثرت‌گرایانه در پاسخ به سوالات پژوهش دارد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004).

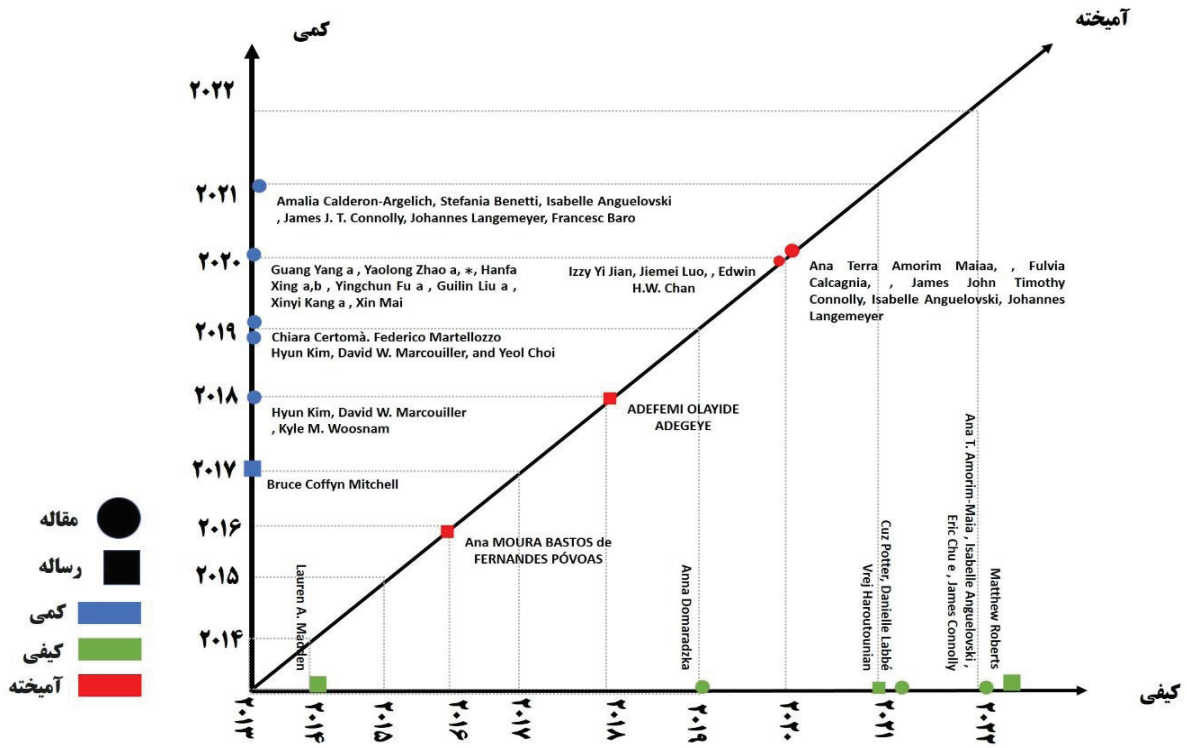
در بین پژوهش‌های انتخابی، در مقاله‌ها اکثراً نوع پژوهش کمی است. در حالی که رساله‌های مرتبط با موضوع اکثراً از روش کیفی استفاده نموده‌اند. در مجموع سهم روش کیفی بیش از مابقی روش‌ها است.

جدول ۲- نوع پژوهش مقالات و رسالات منتخب

انتخاب طرح پژوهش	مقاله	رساله	مجموع	درصد
کمی	۵	۱	۶	۰.۳۵
کیفی	۳	۴	۷	۰.۴۱
آمیخته	۲	۲	۴	۰.۲۴
کل مقالات و رساله ها	۱۰	۷	۱۷	۱۰۰

از میان ده مقاله مورد بررسی ۵ پژوهش به شیوه کمی، ۳ پژوهش کیفی و ۲ پژوهش با استفاده از تلفیق روش‌های کمی و کیفی (آمیخته) مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در حالی که از میان ۷ رساله یک پژوهش به شیوه کمی ۳ پژوهش کیفی و ۲ پژوهش با روش آمیخته مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بازه زمانی پژوهش‌های انتخابی در تصویر زیر بر اساس نوع طرح تحقیق و با توجه به مقاله یا رساله بودن آن‌ها نشان داده شده است.

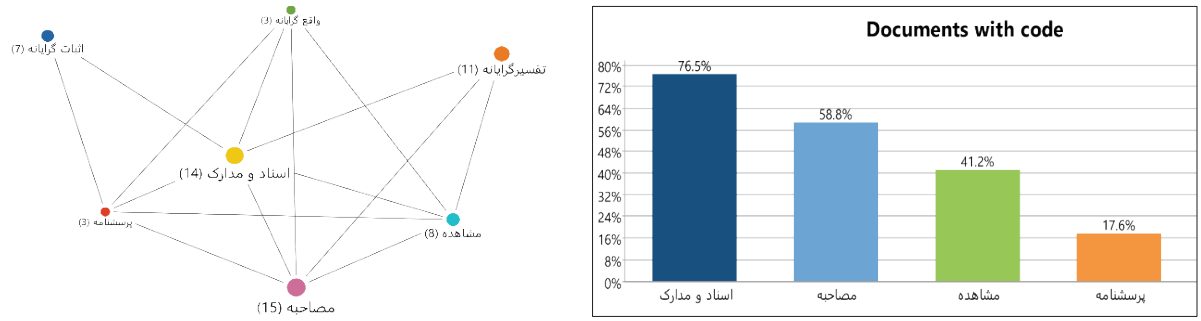

تصویر ۸- خط زمانی(Time Line) پژوهش های انتخابی براساس نوع پژوهش

شیوه گرد آوری داده‌ها و نحوه ارتباط آن با فلسفه پژوهش در مطالعات فراروش بسیار حائز اهمیت است. در میان پژوهش‌های انتخابی استفاده از اسناد و مدارک بیشترین کاربرد و استفاده از پرسشنامه کمترین کاربرد در گردآوری داده‌ها داشته است.

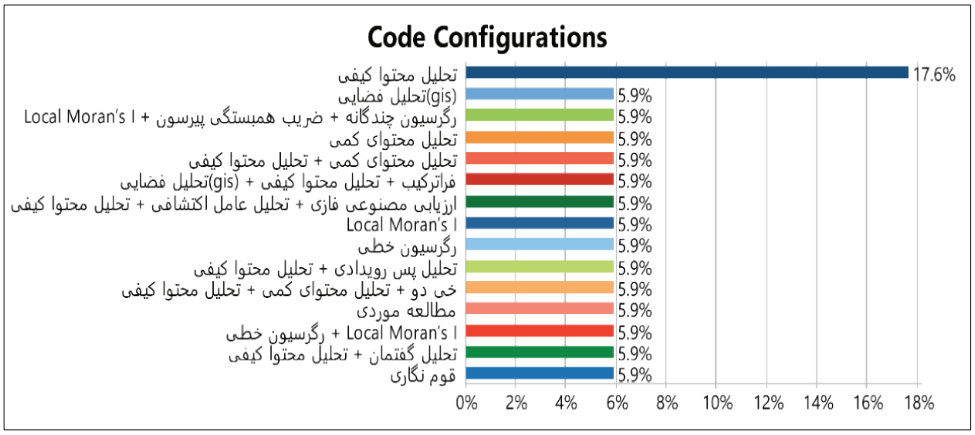

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

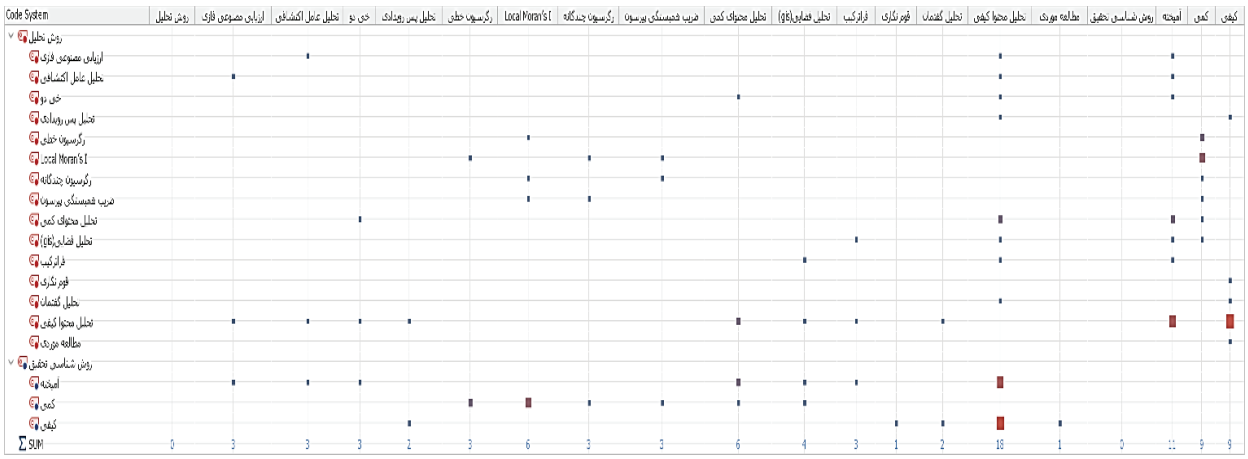

تصویر ۹- فراوانی کدها در روش گردآوری داده‌ها و شبکه ارتباطی بین فلسفه تحقیق و ابزار جمع‌آوری داده

استفاده از روش‌های تحلیل مناسب می‌تواند رسیدن به هدف از پژوهش را آسان‌تر نماید. جهت تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در پژوهش‌های مورد بررسی استفاده از تحلیل محتوای کیفی بیش از سایر روش‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. در تصویر زیر با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA سایر روش‌های تحلیل در مطالعات نمایش داده شده است.

تصویر ۱۰- فراوانی کدها در روش تحلیل

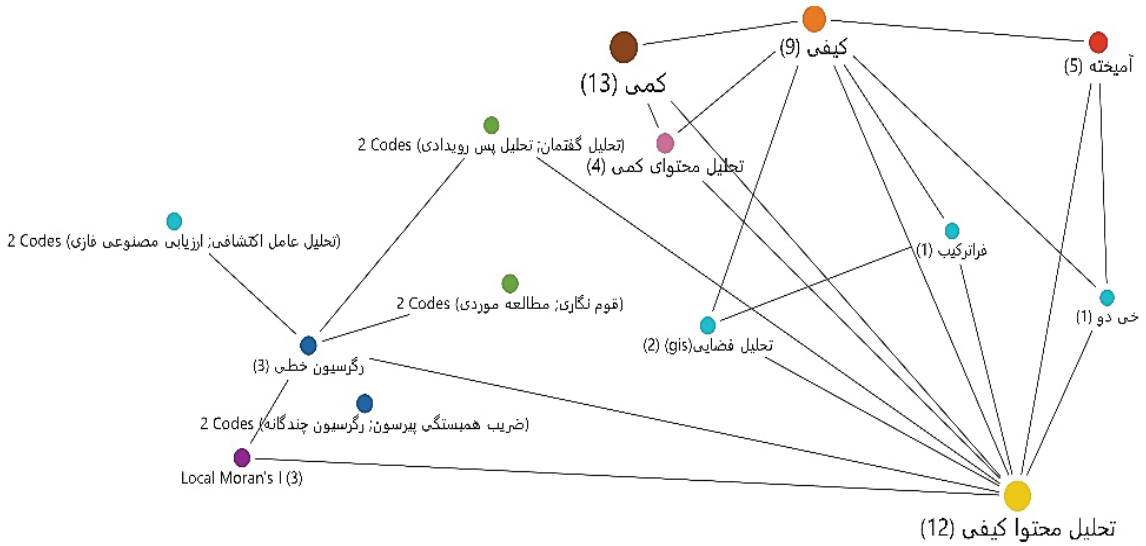
با توجه به این مطلب که براساس شیوه‌ی تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده نوع و روش تحقیق در پژوهش‌ها، تعیین می‌گردد. هماهنگی و ارتباط بین این دو بخش در پژوهش بسیار حائز اهمیت می‌باشد. بدین منظور به ارائه ماتریس و شبکه ارتباطی آن‌ها که منتج از نرم افزار MAXQDA است پرداخته شده است.

تصویر ۱۱- ماتریس بین روش تحلیل و روش شناسی تحقیق

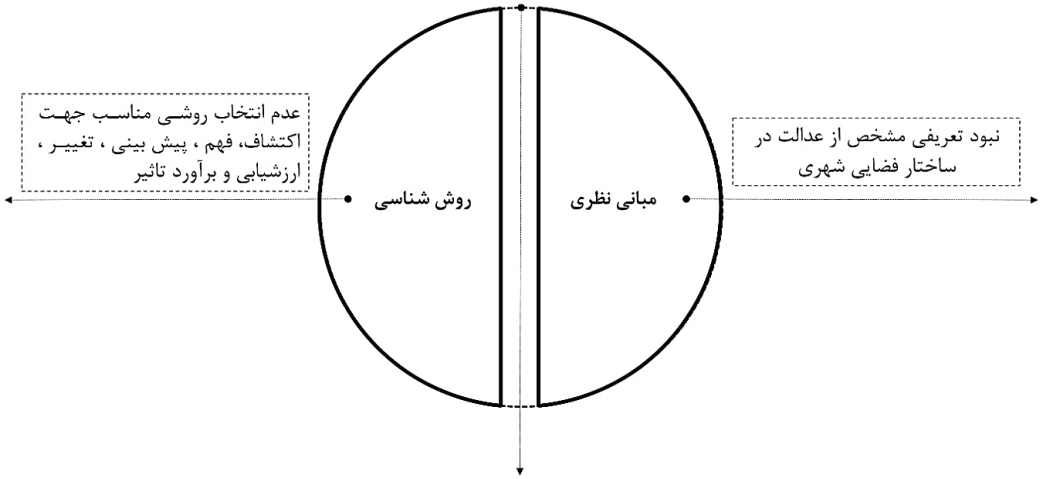

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

تصویر ۱۲- شبکه ارتباطی بین روش تحلیل و روش تحقیق

با توجه به بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر خلأ مطالعاتی در این زمینه به صورت ذیل بیان می گردد.

تصویر ۱۳- بررسی خلأ مطالعاتی با توجه به متغیر عدالت اجتماعی و شهر

به نظر می‌رسد توجه بیشتر به پژوهش‌های ترکیبی به منظور اکتشاف، فهم ، پیش بینی ، تغییر ، ارزشیابی و برآورد تاثیر، می‌تواند خلاء موجود در پژوهش‌های کنونی را در خصوص عمق مطالعات انجام گرفته و تعمیم آن‌ها کمک نماید. اکتشاف و تعمق در خصوص مفاهیم مرتبط با موضوع عدالت اجتماعی به ویژه در ساختار فضایی شهر مبانی نظری مرتبط با زمینه پژوهش را پوشش می‌دهد و خلاء موجود را مرتفع خواهد ساخت.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر برآن بود که با فراروش مقاله‌ها و رساله‌های علمی موجود در قلمرو موضوعی عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر، ساختار روش‌شناسی مطالعات انجام یافته در خارج از کشور را مورد بررسی و سنجش قرار دهد تا بر این اساس تصویری روشن و نسبتاً دقیقی از پیشینه این مفهوم علمی در مقیاس جهانی ارائه دهد تا جهت‌گیری صحیح و هدفمندی را در مطالعات و اقدامات داخلی صورت دهد. بنابراین چارچوب نظری مفاهیم عدالت اجتماعی در محدوده و چارچوب فضایی شهر، حاصل از فراروش مقاله‌ها و رساله‌های منتخب استخراج گردیده است. چارچوب نظری مفهوم عدالت اجتماعی غالبا حول محور مفهوم عدالت زیستی، عدالت فضایی، عدالت اقلیمی، عدالت توزیعی،

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

عدالت فضایی به بطور ویژه خود واژه عدالت در شهر در منابع علمی مطرح است. بطور کلی هریک از مفاهیم فوق در پی منفعت عمومی در همان زمینه مذکور است. علاوه براینکه در ظاهر در لبه مرز مشترک حرکت می‌کنند در ذات خود مفاهیمی ریشه‌ای پرورانده‌اند که ضرورت مطالعات تخصصی پیرامون هریک را ایجاد کرده است.

در این راستا در بخش روش شناسی پژوهش، بررسی‌ها نشان داد که در حوزه عدالت اجتماعی در ساختار شهر اکثراً مطالعات از نوع کیفی هستند. پژوهشگران کمترین میزان توجه را به استفاده از پژوهش‌های آمیخته داشته‌اند. این موضوع نشان‌گر آن است که پارادایم اثبات‌گرایی جای خود را بیشتر بر تفکر پدیدار شناختی و تفسیری داده است و محققان تمایل بیشتری به این سمت و سو پیدا کرده‌اند و سیاست‌های فصلنامه‌ها و مراکز علمی نیز در توجه به پژوهش‌های کمی‌محور کاهش یافته است.

براین اساس در میان پژوهش‌ها فلسفه تحقیق نیز در میان اثبات‌گرایی، تفسیرگرایی و واقع‌گرایی، بیشترین توجه به فلسفه تفسیرگرایانه است که بر یافته فوق‌الذکر تاکید می‌کند. به همین منظور بیشترین روش تحلیل داده‌ها در مطالعات، استفاده از تحلیل محتوای کیفی است.

بررسی شیوه گردآوری اطلاعات نیز حاکی از آن است که استفاده از مدارک و اسناد بیشترین کاربرد را در جمع‌آوری اطلاعات در منابع داشته است و نتایج مستخرج از نرم افزار MAXQDA نشان می‌دهد شیوه گردآوری داده‌ها براساس اسناد و مدارک، در بیش از ۷۶ درصد از پژوهش‌ها استفاده گردیده است که این نتایج گویای این امر است که توجه پژوهش‌گران عمدتاً معطوف به شناسایی شاخص‌های عدالت از درون مستندات است.

بر اساس هدف پژوهش بیشتر پژوهش‌های انتخابی، کاربردی هستند و تعداد پژوهش‌های بنیادی در مقایسه با آن بسیار کمتر است. این موضوع بر راه‌حل گرا بودن عمده منابع تاکید دارد و کمتر به گسترش دانش در این حوزه توجه شده است. رویکرد و جهان‌بینی غالب پژوهش‌های جمع‌آوری شده عمدتاً قیاسی است تا استقرایی، و اکثر پژوهش‌ها از باور خردگرایانه پیروی می‌کنند و به دنبال این هستند که با تکیه بر نظریات موجود از کل به جزء نتیجه‌گیری نمایند. ذکر این نکته براین موضوع صحه می‌گذارد که پژوهش‌های حاضر بیشتر به حل مسائل موجود در حوزه عدالت توجه داشته تا گسترش بنیاد نظری در این حوزه.

در جمع‌بندی کلی می‌توان این‌گونه اظهار نمود، خوشبختانه خط مشی پژوهش‌ها در حوزه روش از گذشته تاکنون از سمت و سوی کمی‌گرایانه صرف گذر کرده و به نگاه اکتشافی روی آورده است. اما همچنان این خلاء در روش‌شناسی مشاهده می‌شود که دعوا سنتی ما بین دو نگاه کمی و کیفی همچنان باقی مانده است و به نظر می‌رسد بایستی علاوه بر نگاه قیاسی، با جهان‌بینی استقرایی و با هدف بنیادی سازشی مسالمت آمیز ما بین دو نگاه کمی و کیفی ایجاد نمود و با روشی آمیخته از این دو، حوزه نظر را نیز گسترش داد. همچنین این ضرورت وجود دارد علاوه بر توصیف و تبیین موضوعات، تفسیر مطلوب نتایج نیز صورت گیرد. از این رو پیشنهاد می‌گردد، حوزه مطالعات عدالت در زیر حوزه‌های مختلف در شهر همچون طراحی شهری، ضوابط و مقررات در شهر و... نیز ورود نماید.

پی‌نوشت‌ها

۱. Free Will
۲. Risk Society
۳. Gottfredson and Hirschi
۴. Macro Level
۵. Meso Level
۶. Social Disorganization Theory
۷. Routine Activity Theory
۸. Defensible Space

منابع

- احدنژاد روشتی، م، موسوی، م، محمدی حمیدی، س و ویسیان، م، (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل عدالت اجتماعی در برخورداری از خدمات شهری (مورد مطالعه: دسترسی به خدمات آموزشی مقطع راهنمایی شهر میاندوآب). جغرافیا و توسعه فضای شهری, ۳(۱) ،۳۳-۵۱.
- حبیبی، ک، علیزاده، ه, مرادی مسیحی, و, ولدبیگی س و وفایی، س. (۱۳۹۰). بررسی و تحلیل وضعیت عدالت اجتماعی در ساختار فضایی شهر سنندج. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۴(۷)، ۱۰۳-۱۱۲.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

- کرس ول، جان دبلیو، (۱۴۰۰). ترجمه: علیرضا کیامنش و مریم دانای طوس، طرح پژوهش رویکردهای کمی، کیفی و ترکیبی، ویرایش سوم، چاپ یازدهم، انتشارات جهاد دانشگاهی- واحد علامه طباطبایی، تهران.
- نبی زاده ذوالپیرانی، م، عظیمی، ن و محمدپور، ص. (۱۴۰۱). ارزیابی کیفیت فضاهای عمومی شهر با رویکرد عدالت اجتماعی (مطالعهٔ موردی: خیابان‌های شهر رشت). پژوهشهای جغرافیای انسانی، ۵۴ (۱)، ۱۹۳-۲۱۷.
- Adegeye, A. O. (2018). *Exploring the Fragments of Spatial Justice in an Attempt to Promote Spatially Just Development in South African Urban Regions*. University of Pretoria (South Africa).
- Alrobaee, T. (2021). Measuring Spatial Justice Indices in the Traditional Islamic Cities by Using GIS, An-Najaf Holy City, Iraq: A Case Study. *Journal of Applied Science and Technology Trends*, *2*(02), 99-105.
- Amorim-Maia, A. T., Anguelovski, I., Chu, E., & Connolly, J. (2022). Intersectional climate justice: A conceptual pathway for bridging adaptation planning, transformative action, and social equity. *Urban climate*, *41*, 101053.
- Barry, B. (1989). Theories of Justice (London: Harvester Wheatsheaf).
- Bhangu, S., Provost, F., & Caduff, C. (2023). Introduction to qualitative research methods–Part I. *Perspectives in Clinical Research*, *14*(1), 39-42.
- Calderón-Argelich, A., Benetti, S., Anguelovski, I., Connolly, J. J., Langemeyer, J., & Baró, F. (2021). Tracing and building up environmental justice considerations in the urban ecosystem service literature: A systematic review. *Landscape and Urban Planning*, *214*, 104130.
- Certomà, C., & Martellozzo, F. (2019). Cultivating urban justice? A spatial exploration of urban gardening crossing spatial and environmental injustice conditions. *Applied Geography*, *106*, 60-70.
- Cooper, J. A. G., & McKenna, J. (2008). Social justice in coastal erosion management: The temporal and spatial dimensions. *Geoforum*, *39*(1), 294-306.
- Davies, B. (1970). Social needs and resources in local services. *Public Administration*, *48*(2), 214-215.
- Domaradzka, A. (2022). The un-equal playground: Developers and urban activists struggling for the right to the city. *Geoforum*, *134*, 178-186.
- Dufaux, F., Gervais-Lambony, P., Lehman-Frisch, S., & Moreau, S. (2009). n 01. Avis de naissance. *Justice spatiale/Spatial justice*, *1*(1), 1-2.
- Fainstein, S. S. (2014). The just city. *International journal of urban Sciences*, *18*(1), 1-18.
- Fainstein, S. (2009). Spatial justice and planning. *Justice Spatiale/Spatial Justice*, *1*(1), 1-13.
- Haroutounian, V. (2022). Designing for spatial justice: repurposing Armenia's post-Soviet rural-urban region.
- Harvey, D. (1992). Social justice, postmodernism and the city. *International Journal of Urban & Regional Research*, *16*(4).
- Harvey, D. (2010). *Social justice and the city* (Vol. 1). University of Georgia press.
- Jian, I. Y., Luo, J., & Chan, E. H. (2020). Spatial justice in public open space planning: Accessibility and inclusivity. *Habitat International*, *97*, 102122.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational researcher*, *33*(7), 14-26.
- Johnston, R. J. (1994). Dictionary of human geography third edition.
- Kim, E. G. (2017). *Restoring a River to Reclaim a City?: The Politics of Urban Sustainability and Environmental Justice in the Los Angeles River Watershed* (Doctoral dissertation, UC Berkeley).
- Kim, H., Marcouiller, D. W., & Choi, Y. (2019). Urban redevelopment with justice implications: The role of social justice and social capital in residential relocation decisions. *Urban Affairs Review*, *55*(1), 288-320.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

- Kim, H., Marcouiller, D. W., & Woosnam, K. M. (2018). Rescaling social dynamics in climate change: The implications of cumulative exposure, climate justice, and community resilience. *Geoforum*, *96*, 129-140.
- Low, S., & Iveson, K. (2019). Propositions for more just urban public spaces. In *The Routledge Handbook of People and Place in the 21st-Century City* (pp. 135-154). Routledge
- Madden, L. A. (2014). *Rights to the city and spatial justice: The search for social justice in post-1970 Long Beach*. California State University, Long Beach
- Maia, A. T. A., Calcagni, F., Connolly, J. J. T., Anguelovski, I., & Langemeyer, J. (2020). Hidden drivers of social injustice: uncovering unequal cultural ecosystem services behind green gentrification. *Environmental Science & Policy*, *112*, 254-263.
- Manuel, J. (2016). Social and spatial justice: Grassroots community action. *San Jose, CA, USA*.
- Miller, D. (2001). *Principles of social justice*. harvard university Press.
- Mitchell, B. C. (2017). *A Landscape of Thermal Inequity: Social Vulnerability to Urban Heat in US Cities*. University of South Florida.
- Potter, C., & Labbé, D. (2021). Gentrification or…? Injustice in large-scale residential projects in Hanoi. *Urban Studies*, *58*(12), 2456-2472.
- Moura Bastos de Fernandes Póvoas, A. (2016). *Connecting space and justice in metropolitan Porto: the discourses of inhabitants on the spatial dimension of justice* (No. 7287). EPFL.
- Pyo, J., Lee, W., Choi, E. Y., Jang, S. G., & Ock, M. (2023). Qualitative research in healthcare: necessity and characteristics. *Journal of preventive medicine and public health*, *56*(1), 12.
- Rawls, J. (2004). A theory of justice Ethics (pp. 229-234%@ 0203495667).
- Roberts, M. (2022). Justice in the Redevelopment of Urban Heritage Sites: An analysis of Socio-Spatial Justice in the Redevelopment of the North Shore area, Liverpool.
- Rosenthal, R., & DiMatteo, M. R. (2001). Meta-analysis: Recent developments in quantitative methods for literature reviews. *Annual review of psychology*, *52*(1), 59-82.
- Rosol, M., & Blue, G. (2022). From the smart city to urban justice in a digital age. *City*, *26*(4), 684-705.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A (2009), Research Methods For Business Students. Harlow: Pearson Education
- Smith, D. M. (2003). The quality of life: human welfare and social justice. In *Companion Encyclopedia of Geography* (pp. 800-820). Routledge.
- Soja, E. (2009). The city and spatial justice. *Justice spatiale/Spatial justice*, *1*(1), 1-5
- Soja, E. W. (2013). *Seeking spatial justice* (Vol. 16). U of Minnesota Press.
- Sukamolson, S. (2007). Fundamentals of quantitative research. *Language Institute Chulalongkorn University*, *1*(3), 1-20.
- Uitermark, J., & Nicholls, W. (2017). Planning for social justice: Strategies, dilemmas, tradeoffs. *Planning Theory*, *16*(1), 32-50.
- Yang, G., Zhao, Y., Xing, H., Fu, Y., Liu, G., Kang, X., & Mai, X. (2020). Understanding the changes in spatial fairness of urban greenery using time-series remote sensing images: A case study of Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay. *Science of The Total Environment*, *715*, 136763.
- Zajda, J., Majhanovich, S., & Rust, V. (2006). Introduction: Education and social justice. *International Review of Education/Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft/Revue Internationale de l'Education*, 9-22.
- Zapata, M. A., & Bates, L. K. (2015). Equity planning revisited. *Journal of Planning Education and Research*, *35*(3), 245-248.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]

A meta-method approach to the concept of social justice in the spatial structure of the city

Toktam Hanaee, *Associate Professor of Urban planning and design, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.*
Fahimeh Soroush[*]**,** *Ph.D Student of Urban Planning and Design, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.*
Mehrab Mehrabi, *Master's degree in urban planning, art and architecture, Yazd University, Yazd, Iran*.

Received: 2023/5/29 *Accepted: 2023/10/26*

Extended abstract
Introduction: The rapid growth of urbanization in recent decades has led to social inequalities, spatial disparities, and unequal access to urban resources. Justice is recognized as the foremost virtue of social institutions, and one of its most critical dimensions is social justice, which reflects the impact of human rights on the lives of individuals in different social positions. Social justice theories indicate that economic and social inequalities influence the spatial structure of society, and any changes in spatial structures directly affect socio-economic relations and income distribution. Despite the long-standing efforts of urban researchers and professionals to utilize social justice concepts as powerful lenses to help develop more equitable communities, a coherent picture of these studies over time is lacking. The rapid growth of scientific research in the 21st century further highlights the importance of accurate research methodologies for improving Results. In this context, scientific critique in the field of urban studies is essential. This research, through a meta-analysis of studies on social justice in the spatial structure of cities—i.e., urban justice—aims to provide a clear and precise framework of the methodological approaches and scientific achievements in this field, thereby facilitating future studies.
Methodology: This research is applied and of a meta-study nature, conducted with a descriptive-documentary approach. Data were collected from library sources and databases such as Google Scholar and Science Direct by searching keywords like social justice, spatial justice, environmental justice, and the right to the city. The timeframe for selected articles and dissertations was between 2000 and 2022, resulting in a total of 276 sources, from which 186 initial codes were extracted after review. MAXQDA software was used for data analysis, and Saunders' research onion model was employed to analyze the methodological structure of the studies**.**
Results: The Results of this research indicate that studies on social justice within the spatial structure of cities are predominantly qualitative, with limited attention given to mixed-methods research. Furthermore, the interpretive philosophy prevails over other approaches, and qualitative content analysis is used as the primary method for data analysis. Information collection has largely been based on documents and archival materials. Many of the studies are applied and problem-solving-oriented, with less focus on expanding foundational theories. Overall, the methodology of these studies has shifted from purely quantitative approaches toward exploratory and integrative methods combining both qualitative and quantitative techniques.
Conclusion: Future studies should integrate both paradigms and expand into various subfields, such as urban design and regulations, to enhance the understanding of justice in urban contexts.
Keywords: equitable distribution**,** City structure, Justice-Oriented City, Metamethod, Public Interest.

* Corresponding Author's E-mail: soroshfahimeh@gmail.com

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-19]